

Een oude dame vertelde dit verhaal.

Honderdtwintig jaar geleden, begon ze, heeft mijn verhaal zichzelf verteld, uitvoeriger dan u of ik het doen kan, en met veel details en bijzonderheden die we wel nooit te weten zullen komen. De mannen en vrouwen die het toen geleidelijk opbouwden en voor wie het een zaak van leven en dood was, zijn allemaal al lang geleden gestorven. Misschien dat zij nu, in de hemel, af en toe eens een glimlach wisselen, en een opmerking: 'Och ja! En weet je nog...?' De wegen en paden waar het langstrok zijn met gras begroeid, of ze bestaan niet meer.

Heel het land waar het begon, zich ontwikkelde en tot een eind kwam, is bij wijze van spreken van de aardbodem verdwenen. Want het was in die goede dagen een schoon, vrij en bloeiend vorstendommetje van het oude Duitsland, en zijn heerser was aan niemand dan aan God in de hemel verantwoording schuldig. Maar later, toen de tijd en de mensen harder werden, toen werd het stil en droevig opgeslokt door het grote nieuwe Duitse Rijk.

Ik zal de ware naam van dit land niet noemen, en al evenmin de namen van de dames en heren in mijn verhaal. Dat zouden de laatsten niet prettig hebben gevonden. Voor hen was een naam een heilig iets, en met een mengeling van trots en nederigheid beschouwden ze allemaal hun naam als het edelste en belangrijkste – en het blijvende! – deel van hun persoon en hun bestaan. Bovendien zijn die namen allemaal wel bekend, de meeste ervan duiken steeds weer in

de geschiedenis van hun land op. De familie waar mijn verhaal zich op richt was dan ook niet zomaar een familie maar een huis, en zijn voor- en tegenspoed, zijn eer en zijn schande, waren geen gewone familie zaken maar dynastieke belangen.

Om te beginnen zal ik je dus vertellen dat het toneel van onze kleine komedie of tragedie werd gevormd door het bekoorlijke land en de fraaie stad Babenhausen, en dat je je aandacht gaat wijden aan een kroniek van het groothertogelijk huis Fugger-Babenhausen. En naarmate er in de loop van mijn verhaal nieuwe dames en heren hun opwachting maken, zal ik proberen een nieuwe adellijke naam voor elk van hen te bedenken.

Het verhaal bestaat in feite uit drie delen, waarvan het eerste deel – al ben ik bang dat je het wat aan de lange kant zult vinden – eigenlijk een inleiding voor het tweede en derde deel vormt.

En nu kunnen we beginnen.

* * *

De groothertog en groothertogin van Babenhausen waren lange tijd kinderloos en betreurden dit zeer. Bijzondere omstandigheden gaven deze verdrietige situatie een noodlottig karakter. Want de groothertog was de laatste van zijn tak, en als hij geen zoon naliet, zou de hertogelijke kroon overgaan op een zijlijn van de dynastie waarvan de legitimiteit twijfelachtig was, net als hun morele principes. Grote verwarring in de staat zou daar het gevolg van kunnen zijn.

Het was dan ook een grote vreugde en opluchting, zowel voor de trouwe onderdanen van Babenhausen als voor het hertogelijk paar, toen na een wachttijd van vijftien jaren een

erfgenaam geboren werd. Zijn neven van de zijtak ergerden zich vreselijk, en nu hun zoete hoop de bodem ingeslagen was, kon hun reputatie hun helemaal niets meer schelen en omringden ze zich openlijk met de ontevredenen van het land.

De jonge prins Lothar groeide bekoorlijk en verstandig op. Zijn trotse ouders lieten de beste leraren uit het land voor hem komen en droegen er zorg voor de slechtheid en vulgariteit van de wereld op een afstand te houden. Zestien of zeventien jaren lang ging alles naar wens. Toen begon een wonderlijke, onverwachte zorg in het hart van de groot-hertogin te ontwaken.

Heel oude families voelen weleens de schaduw van de vernietiging boven zich zweven. De plant raakt het contact met de bodem kwijt, en al brengt ze soms nog een enkele bloem van uitgelezen schoonheid voort, toch verdort de wortel. De groothertogin begon zich af te vragen of haar zoon misschien niet al te volmaakt voor deze wereld was.

Er school in de etherische, klare schoonheid van prins Lothar een element van gereserveerdheid, dat hem eenzaam maakte te midden van de jongeren van zijn hof en zijn generatie. Hij hield veel van kunst, was zelf een voornaam dilettant op het gebied van muziek en schilderkunst, en een kenner van sterren en planten, maar de mensenwereld om hem heen leek hem niet te interesseren. Niemand had hem ooit uit eigen beweging een ander mens zien aanraken, ja, hij deinsde zelfs een beetje terug voor de liefkozingen van zijn moeder. De tijd kwam dat de groothertogin het haar plicht achtte plannen voor zijn huwelijk te beramen, en zij merkte dat voor deze jongeman, die iedere prinses dolgraag haar echtgenoot zou noemen, de gedachte aan trouwen al even ver verwijderd was als de gedachte aan sterven.

Alle vrouwen zijn er in hun hart van overtuigd dat zij door de moeilijkheden van de zwangerschap en de weeën van de baring recht verworven hebben op een eeuwig leven op aarde. De groothertogin kon bij wijze van spreken nog eerder dan de andere dames van Babenhausen aanspraak maken op dit loon, want zij had haar huwelijk aangegaan met één enkele gedachte: het in stand houden van een oud adellijk huis, en aan deze zending had ze zich trouw gewijd. Het was haar bijgebracht dat van haar medespeler in deze onderneming van nature een vuriger initiatief werd vereist, en aanvankelijk had dit haar gehinderd en ontsteld, het had haar zelfs tranen gekost. Nu was ze er langzamerhand geheel mee verzoend. Ze sloeg het engelachtig aanschijn en de schone gestalte van haar zoon gade en een wreed gevoel bekwam haar. Hadden haar toewijding, haar inspanning en haar pijn er slechts toe gediend het uitsterven van de dynastie van Fugger-Babenhausen een generatie uit te stellen?

Tot nog toe had de groothertogin voor de hertogelijke huishouding de voorkeur gegeven aan dames van een zekere leeftijd met een alledaags uiterlijk. Nu voegde ze geleidelijk charmantere leden van het vrouwelijk geslacht aan haar staf toe. Ze gaf een aantal hofbals en ze moedigde haar zoon aan de opera en het ballet te bezoeken. De prins danste op de bals en kwam verrukt thuis uit de schouwburg. Hij bewonderde schoonheid in vrouwen zoals hij die in bloemen bewonderde en was altijd even hoffelijk tegen de dames. Maar *la belle passion*, zoals zijn jonge makkers die kenden, scheen hem vreemd te blijven. Zijn moeder begon boos te worden op haar hofdames en op de sterren van het toneel. Wat moest dat voorstellen, vroeg ze zich verontwaardigd af, dat gebeunhaas in hun *métier de femme*?

Toevallig liet de groothertogin in die tijd haar portret schilderen door de grote kunstenaar Geheimrat Wolfgang Cazotte.

Cazotte had op vijfenveertigjarige leeftijd de portretten van haast alle koninginnen en prinsessen van Europa geschilderd en was persona grata aan een tiental hoven. Zijn frisse, zuivere naakten werden tegen fabelachtige prijzen door musea aangekocht. Tegelijkertijd ging hij vlot en vriendelijk om met straatventers, circusartiesten en bloemenmeisjes. Hij had fluwelige bruine ogen, een rode mond en een opmerkelijk welluidende stem.

Hoewel hij meer dan twee keer zo oud was als prins Lothar was Cazotte een tijdlang zijn intiemste vriend geweest. De jonge prins voelde een oprechte bewondering voor de buitengewone gaven van de kunstenaar, en zij voerden samen lange gesprekken over verheven zaken.

De groothertogin had tot nu toe die vriendschap niet aangemoedigd, want Cazotte was niet slechts beroemd als portretschilder van schone dames, hij was al evenzeer gevierd als hun veroveraar en verleider, de onweerstaanbare donjuan van zijn tijd.

Mijn overgrootmoeder, gravin Von Gassner, was Cazottes vriendin. Lang geleden, toen hij een heel arme jonge knaap uit Babenhausen was en zij een zeer grote dame en een bel-esprit van de stad, had zij zijn talent ontdekt. Zij had ervoor gezorgd dat hij een leraar in het schilderen en vrije tijd voor studie kreeg en had hem zelfs een poos bij zich in huis genomen. Cazotte was haar daar erg dankbaar voor, en zij van haar kant herinnerde hem zich als de allerlaatste in de rij van knappe jongens die zij vooruitgeholpen had; zij waren elkaar heel dierbaar. Toen zij later haar grote schoonheid had verloren, had zij zich uit de wereld teruggetrokken op

haar chateau buiten en had haar oude vrienden niet meer willen ontmoeten; vele jaren hadden ze elkaar niet gesproken. Maar ze hadden een briefwisseling onderhouden waar ze beiden plezier in hadden, hij omdat deze correspondentie op zichzelf bezielend voor hem was, zij omdat hij haar in zijn brieven aansprak als een vrouw die nog kon worden begeerd. Cazotte was een heel discreet man, die tegenover iedereen een geheim kon bewaren, maar hij maakte een uitzondering jegens mijn overgrootmoeder en nam de vrijheid haar alles te vertellen wat hij wist, tot zelfs de geheimen van zijn vrienden toe, want hij begreep wel dat zij dit alles voor zich zou houden. Bijna alles wat ik afweet van het verhaal van Ehrengard heb ik geleerd uit zijn brieven aan haar.

Zij onderhield hem over zijn wispelturigheid, en hij antwoordde:

Lieve, aanbeden vrouwe,

U noemt een kunstenaar een verleider, en bent u er niet van bewust dat u hem het hoogst denkbare compliment maakt. Heel de houding van kunstenaar jegens het heelal is die van een verleider.

Want wat betekent verleiding anders dan het vermogen met oneindige moeite, met geduld en volharding gedaan te krijgen dat het voorwerp waarop men zijn hele aandacht richt, vrijwillig en in extase kern en wezen prijsgeeft en daarbij een hogere schoonheid bereikt dan het ooit onder andere omstandigheden had kunnen verwerven? Ik heb een oude pot van aardewerk en twee citroenen ertoe verleid me hun diepste innerlijk te geven, van mij te worden, en tegelijkertijd fenomenen van overweldigende schoonheid en verrukking te worden.

Maar bovenal is verleid worden het voorrecht van de vrouw, hetgeen de man haar wel benijden mag. Want waar zouden jullie zijn, trotse dames, als jullie niet de verleider herkenden in elke man binnen de waaierring van uw rokken? Want hoe bewonderenswaardig ze ook is, de vrouw die in de man geen verleidersinstinct doet ontwakken, is als het paard van de ridder van Kerguelen, dat alle goede eigenschappen ter wereld had, maar dood was. En wat zouden wij mannen een zielige, onwaardige schepselen zijn als wij er niet naar streefden, als de violist met de strijkstok op de snaren, alle overvloed en schoonheid uit het instrument onder onze handen te halen!

Maar stel u niet voor, wijze, schrandere mama, dat de kunst van de verleider hem bij elke verbintenis per se dezelfde trofee moet opbrengen. Er zijn vrouwen die de volheid van hun vrouw-zijn schenken in een glimlach, een zijdelingse blik, een wals, en andere die het geven in hun tranen. Ik kan een fles rijnwijn tot de laatste druppel opdrinken, maar ik drink met kleine teugjes één glas van een bepaalde wijn, en er zijn zeldzame wijnen waar ik slechts het boeket van begeer. De eerlijke, trouwe verleider zal, als hij de glimlach, de zijdelingse blik of de tranen verkregen heeft, zijn hoofd voor de dame ontbloten, met een hart vol dankbaarheid en bevreesd voor maar één ding: dat hij haar ooit nog eens ontmoeten zal.

Het was een symptoom van de gewijzigde tactiek van de groothertogin dat zij Cazotte nu met een toegeeflijk oog bekeek, dat zij tijdens het poseren een welwillend oor leende aan zijn conversatie, luchtigweg haar eigen opvattingen over het leven onder woorden bracht, en ten slotte toespeelingen maakte op haar onaangename voorgevoelens ten

opzichte van haar zoon. De geringste toespeling was voldoende, de schilder las in de groothertogelijke ziel als in een boek, en reageerde als een eolische harp op haar onhoorbare gezucht.

‘Laat ik proberen,’ zei hij, ‘mijn gevoelens onder woorden te brengen. Het is waar dat over het algemeen bij een jongen of een jongeman eigenschappen als onervarenheid en ongeschondenheid, ja zelfs een eigenschap als onschuld, beschouwd worden als negatieve trekken, dat wil zeggen als de afwezigheid van kennis en van vurigheid. Maar er bestaan naturen met een zo zeldzame adeldom dat bij hen geen enkele eigenschap of toestand ooit negatief kan zijn. Alles wat in zo’n geest belichaamd is, heeft deel aan zijn gaafheid en zuiverheid. Voor de plastische eenheid van een verheven geest bestaat er geen conflict, maar zijn natuur en ideaal één. Gedachte en daad zijn ook één, aangezien de gedachte een daad is en de daad een gedachte. Als prins Lothar zijn keus maakt, zal hij dit ogenblikkelijk en met heel zijn wezen doen. Hij ziet nu hoe zijn jonge vrienden hun hart verspillen, hij veroordeelt hen niet, maar hij beseft dat hun wegen niet zijn weg zijn.’

De groothertogin voelde zich getroost door de woorden van Cazotte, en samen bedachten ze een plan.

Reeds sinds enige tijd hadden de groothertog en de groothertogin er bij hun zoon op aangedrongen dat hij eens een bezoek zou brengen aan die hoven van Europa waar prinsessen van zijn eigen leeftijd waren, terwijl prins Lothar er van zijn kant naar verlangd had een tocht langs de grote kunstcentra te maken, en wel in gezelschap van zijn geleerde vriend. Het lag voor de hand de twee doeleinden nu te combineren. Cazotte zou als wereldlijk en geestelijk attaché van de jongeman hem onmerkbaar richting het

gewenste doel leiden. Prins Lothar ging meteen enthousiast op het voorstel in en zag vol verlangen naar zijn kunstzinnige pelgrimstocht uit; de groothertogin en Cazotte keken er eveneens vurig naar uit.

Cazotte had van het begin af aan een speciaal hof op het oog gehad, en wel het hof van Leuchtenstein. Het prinsdom Leuchtenstein was ongeveer even groot als het groothertogdom Babenhausen, en het huis dat er regeerde kon wat ouderdom en zuiverheid van bloed aangaat wedijveren met dat van de groothertog. De waardige prins van Leuchtenstein had helaas zijn gemalin verloren, maar verheugde zich in het bezit van vijf schone dochters. Bij een vroeger bezoek aan dit hof had Cazotte de portretten van de jongedames geschilderd, en daarbij steeds het gevoel gehad dat hij voor die taak het penseel van meester Greuze behoefde. Na die tijd hadden de oudste twee dochters goede verbintenissen aangegaan, en de derde, prinses Ludmilla, was inmiddels zeventien jaar oud geworden.

Als het prinselijk huis van Leuchtenstein, aldus de rede-nering van Cazotte, al enig gevaar liep onder te gaan of te worden vernietigd, dan was dat niet door verwelking of door verlies van contact met de buitenwereld. De edele familie zou te gronde kunnen gaan door pure levensoverdaad, als een boom die lange tijd buitensporig gebloeid en bloesems gedragen heeft. In het groepje meisjes van het huis Leuchtenstein had de kunstenaar iets van onbewuste verleidelijkheid bespeurd, zo'n volheid en geur als van een roos, die de voorbijganger er argeloos toe verlokt de bloem te plukken. Hij koos ervoor met prins Lothar naar Leuchtenstein te trekken.

Vele verhalen zijn er in de loop van de tijd om prins Lothars hofmakerij heen geweven.

Er werd verteld dat de jongeman, geïnspireerd door Cazottes beschrijving van prinses Ludmilla, erop gestaan had zijn eerste verschijnen aan het hof van haar vader in vermomming te doen plaatsvinden, in de rol van een eenvoudige jonge leerling van de grote schilder. Een door hem gecomponeerde serenade wordt nog altijd in Leuchtenstein en Babenhausen gezongen. Van deze dingen kan ik niets met zekerheid meedelen, die blijven overgelaten aan de verbeelding van romantische personen.

Hoe dit ook zij, de jonge vorstelijke vereerder van de muzen keerde terug naar zijn hof met maar één verlangen in de wereld: hij wilde dolgraag met prinses Ludmilla trouwen.

Het ceremoniële huwelijksaanzoek werd gedaan en aangenomen. En op een stralende oktoberdag, toen de wijnogst net binnen was, verwelkomde de stad Babenhausen zijn jonge prinses. Zij was zo fris en zuiver als een papaverknop en zo teer en speels als een kind, en de trouwe inwoners van Babenhausen lieten met de regen van bloemen op het plaveisel voor het rijtuig ook hun hart neerdwarrelen.

Een reeks schitterende bals, banketten en galavoorstellingen volgde. Heel het hof glimlachte, en oude kamerheren waren met betraande ogen getuige van de aanblik van vorstelijk huwelijksgeluk.

De twee jonge mensen versmolten als twee instrumenten van verschillende aard in melodieuze gelukzaligheid. Prinses Ludmilla, verrukt over de verrukking die zij wekte, ging voor in de dans, en prins Lothar, die nog steeds zijn best deed indruk op haar te maken, volgde het voorbeeld van zijn jonge vrouw. De groothertogin keek glimlachend toe. De roem van het huis Fugger-Babenhausen zou blijven bestaan.